

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА	6
1.1. Уточнення змісту понять «соціальні практики», «насильство».....	6
1.2. Стан наукової розробки досліджень соціальних практик жінок, які зазнали насильства	10
РОЗДІЛ 2	15
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА.....	15
2.1. Специфіка соціальних практик у травмуючих ситуаціях	15
2.2. Особливості виходу з посттравматичного стану жінок, які зазнали насильства	18
РОЗДІЛ 3	22
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА.....	22
3.1. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження соціальних практик жінок; які зазнали насильства	22
3.2. Рекомендації щодо соціальної реабілітації та трансформації соціальних практик жінок, які зазнали насильства	29
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	36

АНТОАЦІЯ

Актуальність роботи. Насильство як соціально та особистісно травмуюча ситуація має наслідком погіршення самопочуття, розрив соціальних відносин та втрату здатності і бажання до побудови нових, позитивно забарвлених, що відбивається на всіх аспектах життя особи, яка його зазнала. Виділення кола суб'єктів насилля, специфіки самопочуття, реакції оточуючих, практик звернення за допомогою дозволить виявити особливості поведінки даної категорії жінок та розробити рекомендації, які у подальшому дозволять прискорити їх соціальну реабілітацію.

Мета: виявити особливості соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

Об'єкт дослідження: жінки, які зазнали насильства.

Предмет дослідження: соціальні практики жінок, які зазнали насильства.

Завдання дослідження: 1) уточнити зміст понять «соціальні практики» та «насильство»; 2) визначити стан наукової розробки досліджень соціальних практик жінок, які зазнали насильства; 3) проаналізувати специфіку соціальних практик у травмуючих ситуаціях; 4) визначити особливості виходу з посттравматичного стану жінок, які зазнали насильства; 5) проаналізувати та інтерпретувати результати дослідження соціальних практик жінок, які зазнали насильства; 6) розробити рекомендації щодо соціальної реабілітації та трансформації соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

Методи дослідження: історичний та системний підходи, метод соціологічного аналізу документів.

Новизна дослідження: аналіз масиву історій, добровільно наданих жінками в ході флешмобів #MeToo та #Ятеж щодо пережитого насильства та пошук соціально типових ознак, що їх поєднують.

Ключові слова: соціальні практики, жінка, насильство

ВСТУП

Актуальність. Серед соціальних явищ, які привертають увагу дослідників, на сьогодні є і деструктивні, пов'язані з нав'язуванням власної волі іншим особам, примусом, владою, здійсненням актів фізичного, психологічного або економічного насильства. Зазначені акти відбиваються як на системі суспільних відносин в цілому, формуючи суб'єкт-об'єктні відносини, так і на рівні окремої особистості, що проявляється у зміні самопочуття, трансформації соціальних практик, зменшенню можливостей самореалізації та ін. Насильство як система відносин «жінка/чоловік», «жінка/жінка», «чоловік/чоловік» має широкий спектр проявів, але найпоширенішими на сьогодні є травматичні ситуації, пов'язані з відносинами чоловіків та жінок.

Проблематика насильства над жінками є досить суперечливою з огляду на розбіжності у статистичних даних державних органів та неурядових організацій: якщо звертати увагу лише на офіційну статистику, то рівень насильства над жінками є одним з найнижчих у Європі. Однак дослідження неурядових організацій, зокрема USAID, свідчать про те, що лише одна з 8-9 жінок звертається за офіційною допомогою. Тому пошук об'єктивної інформації вимагає подальших досліджень з метою виявлення реального стану в країні.

Кожен рік в Україні від домашнього насильства гине близько 600 дівчат, а кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства, причому в 80% випадків жертвами стають саме жінки. Певні кроки у боротьбі з даним явищем були здійснені у законодавчій сфері: був прийнятий Закон України від 07.01.2018 р., № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому удосконалено дефініцію «домашнє насильство».

Проблемна ситуація. Насильство як соціально та особистісно травмуюча ситуація має наслідком погіршення самопочуття, розрив соціальних відносин та втрату здатності і бажання до побудови нових, позитивно забарвлених, що відбивається на всіх аспектах життя особи, яка його зазнала. Виділення кола

суб'єктів насилля, специфіки самопочуття, реакції оточуючих, практик звернення за допомогою дозволить виявити особливості поведінки даної категорії жінок та розробити рекомендації, які у подальшому дозволять прискорити їх соціальну реабілітацію.

Об'єкт. Жінки, які зазнали насильства.

Предмет. Соціальні практики жінок, які зазнали насильства.

Мета. Виявити особливості соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних *наукових завдань*:

- уточнити зміст понять «соціальні практики» та «насильство»;
- визначити стан наукової розробки досліджень соціальних практик жінок, які зазнали насильства;
- проаналізувати специфіку соціальних практик у травмуючих ситуаціях;
- визначити особливості виходу з посттравматичного стану жінок, які зазнали насильства;
- проаналізувати та інтерпретувати результати дослідження соціальних практик жінок, які зазнали насильства;
- розробити рекомендації щодо соціальної реабілітації та трансформації соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

Гіпотеза. Жінки, які зазнали насильства, позбавлені підтримки з боку батьків та найближчого оточення. *Допоміжні гіпотези:* 1) жінки, які зазнали насильства, обирають стратегію «замовчування» з метою запобігти власній стигматизації; 2) наслідком відсутності допомоги з боку родичів є спроба самогубства.

Структура роботи. Робота зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА

1.1. Уточнення змісту понять «соціальні практики», «насильство»

Насильство як соціальний феномен є об'єктом дослідження для представників різних галузей знання, зокрема соціології, психології, філософії, кримінології тощо. Власне саме поняття «насильство» з'являється в працях античних філософів – Геракліта та Аристотеля. Традиції його дослідження були продовжені і пізніше – Т. Гоббсом, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локком, Н. Макіавеллі.

Щодо соціологічного тлумачення поняття, то його згадки можна знайти у працях К. Маркса, А. Камю, Ф. Ніцше, які відзначали його суспільно позитивну роль та еволюційний характер. Так, К. Маркс розглядав насильство з боку його соціально-перетворюючої функції, як засіб зміцнення соціально-політичного устрою в державі. Передумовою його виникнення є суперечності та конфлікт між соціальними класами, який притаманний будь-якій людській спільноті. А. Камю прагнув віднайти місце насильства у соціальних відносинах та дійшов висновку, що дихотомічні відносини «насильство» – «відсутність насильства» не є такими, що можуть бути визначені з позиції абсолютного зла (насильство) або добра (його відсутність), у реальній соціальній взаємодії вони є значно складнішими. Ф. Ніцше розглядав акти насильства як природні, властиві будь-якій людині в процесі її становлення та завоювання власного місця у соціальній ієрархії.

М. Вебер, Т. Парсонс, Е. Гідденс підходили до розгляду феномену насильства як до частини певної системи / структури, або до соціальної системи чи структури. Так, М. Вебер у своїх працях зосередив увагу на «легітимному насильстві», яке здійснює держава при виконанні своїх функцій: вона володіє виключним правом на його здійснення, а інші суб'єкти отримують його в тій мірі, в якій їм дозволяє держава.

Т. Парсонс вважає що сама соціальна система здатна виступати як носієм, так і джерелом насильства. Насильство, за Т. Парсонсом, це «специфічний тип дій, інтеракції чи поведінки соціальних суб'єктів, через які інші особи піддаються фізичному чи психологічному тиску, або ж безпосереднім фізичним ушкодженням» [7].

М. Фуко та П. Бурдьє з позицій постструктуралізму вважали, що насилля є засобом для поневолення та панування, наголошували на його всюдисущості здатності проявлятися у різних формах, не тільки фізичних.

М. Фуко пише про те, що влада та покарання пов'язані не тільки із соціальними інститутами, а й закладені у свідомості індивідів та соціальній взаємодії, яку будують індивіди. Він акцентує увагу не на суб'єктах, а на соціальних відносинах, як передумовах виникнення насильницьких дій. У своїх роботах він підкреслює те, що поняття соціальної норми та соціального відхилення є міцно пов'язаним із соціальним контекстом.

П. Бурдьє у власних працях вводить поняття «символічне насильство», яке, на його думку, є невід'ємним атрибутом влади, яка нав'язує свої смисли та тісно пов'язана з процесом соціалізації. Символічне насилля проявляється не через фізичні характеристики, а символічні.

Р. Коллінз, на відміну від макросоціологічних теорій, розглядає насильство через мікросоціологічну призму, зосередивши свою увагу перш за все на емоціях суб'єктів та об'єктів насилля, детермінуючи насилля психологічними факторами, а не соціальною приналежністю, бідністю тощо [29].

Польський науковець А. Гжегорчик визначає насильство як «примушення людей до прийняття певних умов або до якоїсь поведінки за допомогою (найчастіше уявного) руйнування їх біологічного або психічного життя чи то за допомогою загрози такого руйнування» [9].

Стосовно визначення насильства українськими соціологами та дослідниками з пострадянських країн, то можна відмітити: Є. Бабосов трактує насильство як «застосування сили або погрозу силою з боку соціальних

суб'єктів (особи, кліки, групи, спільноти, організації, інституту, партії, держави) з метою примушення людей до певної поведінки, надбання або збереження економічного чи політичного панування, завоювання певних прав, пільг або територій» [25].

А. Гусейнов розглядає насильство як зовнішній, силовий вплив на людину чи групу людей; пригнічення, шкоду життю і власності, який здійснюється всупереч волі тих, проти кого воно спрямоване. Мета насильства – підкорення волі того (чи тих) тому, хто його здійснює [10].

І. Криницька доходить до висновку, що насильство є «складовою соціального знання, що визначається за посередництвом соціальних оцінок і найчастіше є наслідком латентності й деморалізації, що виникають на базі встановленої статусно-рольової системи та соціокультурних особливостей суспільства й сім'ї, зокрема трансформації функцій останньої» [18]. Саме такою, на її думку, є специфіка сучасних підходів до трактування феномену насильства.

Л. Герасіна розглядає насильство як феномен соціальної деструкції на міжпарадигмальному соціолого-конфліктологічному рівні: «насильство інтерпретується як специфічний тип дій, інтеракцій чи поведінка соціальних суб'єктів, через яку інші особи піддаються фізичному чи психологічному тиску, або безпосереднім ушкодженням» [7].

Отже, найчастіше насильство пов'язується з поняттями влади, конфігурації соціальних відносин, нав'язуванням та примусом.

Насильство у соціальних відносинах є пов'язаним з соціальними практиками. Термін «соціальні практики» з'являється у 70-ті роки XX століття та починає кристалізуватись одночасно з розвитком соціології повсякденності. Вперше цей термін зустрічається в працях П. Бурдьє та Е. Гідденса. Розвитком теорії соціальних практик займались також П. Бергер, Т. Лукман, Л. Вітгенштейн, Г. Гарфінкель, К. Гірц, А. Шюц, М. Гайдеггер, Р. Туомела.

Соціальні практики, за П. Бурдьє проявляються у здатності соціальних суб'єктів перевіряти власні поведінкові акти на відповідність уявленням, які

склалися у них про навколишню дійсність. Таким чином, соціальний суб'єкт пристосовується до теперішнього та майбутнього, порівнюючи свою поведінку та мислення з індикаторами досяжного та недосяжного, приймаючи рішення що є «для нього» та «не для нього». До соціальних практик, за П. Бурдьє, відносяться як цілеспрямовані соціальні дії соціальних суб'єктів, так і повсякденні, рутинні дії, які не потребують пояснення та здаються сторонньому глядачеві такими, що позбавлені будь-яких сенсів [1]. Тож, соціальні практики відіграють роль важливої ланки у продукуванні та відтворенні соціальних відносин, тому є основою для відтворення суспільства.

Е. Гідденс у понятті соціальні практики вбачає реальний зв'язок між соціальною структурою та особистістю. Соціальні практики є впорядкованими у просторі та часі, відбуваються в конкретному контексті та фоні. Е. Гідденс наголошує на тому, що соціальні практики не створюються соціальними акторами, а лише відтворюються ними. Соціальні дії людей є циклічними та такими, що самовідтворюються. Окрім цього, практики включають в себе поведінкові та інституціональні зміни практичної свідомості, які створюють соціальні інститути. Тому соціальна структура формується завдяки соціальним практикам, але водночас і формує їх [11].

Основною властивістю соціальних практик у розумінні Г. Гарфінкеля є їх пояснювальність та взаємозв'язок: це дії, за допомогою яких індивіди створюють ситуації організованої повсякденної діяльності та керують ними. Вони є ідентичними процедурам, до яких особи вдаються з метою пояснення дійсності [12].

П. Бергер та Т. Лукман вважають, що соціальні практики, які є регулярними та довготривалими, підтримуються і санкціонуються соціальними нормами, будують їх. Таким чином, інституціоналізація – це процес із регулярними та довготривалими соціальними практиками [2].

Про ідею сумісності соціальних практик та соціальних інститутів пише також Р. Туомела. Соціальні практики визначаються як повторні соціальні дії, які виражаються у колективному ставленні та виконуються на основі

соціальних причин. Соціальний інститут він пов'язує із соціальними практиками, які керуються системою норм, заснованих на колективному ставленні [31].

Т. Заславська визначає соціальні практики як «стійкі системи взаємопов'язаної та взаємоорієнтованої рольової поведінки індивідів, організацій та груп, що мають масове поширення і вкорінення у соціокультурних нормах» [17].

На відміну від попереднього автора, В. Степаненко розуміє під соціальними практиками суспільну активність громадян, яка проявляється в участі у виборах, неформалізованих, віртуальних об'єднаннях, у недержавних громадських організаціях, застосуванні правозахисної та судової системи [26].

Таким чином, у даній роботі під соціальною практикою ми розуміємо повторювану, повсякденну для індивіда соціальну дію, яка складаються із соціальних норм та утворює соціальну структуру. Насильство визначається як здійснення впливу на особистість, вчинення дій всупереч бажанню іншої людини, який призводить або має намір здійснення шкоди у фізичній, психологічній, сексуальній або економічній сфері життя.

1.2. Стан наукової розробки досліджень соціальних практик жінок, які зазнали насильства

Розглядаючи історію досліджень соціальних практик жінок, які зазнали насильства, ми вважаємо за необхідне уточнити, що у роботі ми розглядаємо насильство, яке безпосередньо пов'язане з жінками, які стали жертвами насильницьких дій, отже, ми маємо справу із гендерним насильством.

В 1993 році було ухвалено Декларацію ООН про викорінення насильства щодо жінок. В цьому документі насилля проти жінок трактується як «довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне

позбавлення свободи або особистого життя». В декларації наводиться перелік випадків насильств, але даний перелік не є вичерпним:

1) фізичне, статеве та психологічне насильство, яке відбувається в родині, включаючи нанесення побоїв, статевий примус по відношенню до дівчаток в родині, насилля пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, пошкодження жіночих статевих органів та інших традиційних видів практик, які завдають збитків жінці, позашлюбне насилля та насильство, яке пов'язане з експлуатацією;

2) фізичне, статеве та психологічне насилля, яке має місце в суспільстві загалом, включає в себе зґвалтування, статевий примус, статеве домагання та залякування на роботі, навчальних закладах та в інших місцях, торгівлю жінками та примус до проституції;

3) фізичне, статеве та психологічне насильство зі сторони або при потуранні держави, де б воно не відбувалось [33].

Окремими формами насильства є насильство в сім'ї, яке поділяють на фізичне, сексуальне, психологічне та економічне. Проте такі види насильства можуть відбуватися не тільки в колі родини, а й поза нею.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [22].

Для протидії домашньому насильству в Україні в 2001 році прийняли Закон «Про попередження насильства в сім'ї». Даний законопроект був прийнятим першим серед колишніх радянських республік.

В 2011 році Україна підписала Стамбульську конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами, проте досі не ратифікувала документ, натомість декілька її положень були включені в закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в 2017 році [23]. Ратифікація конвенції означає створення законів, які забезпечують належне інформування, підтримку рівних прав постраждалих, біженців та мігрантів, забезпечення кваліфікаційної підготовки працівників поліції.

Окрім органів державної влади в країні діють різноманітні міжнародні програми, спрямовані на протидію насильству проти жінок. Наприклад, в 2015 році діяв проект «Посилення гуманітарної відповіді на потреби найбільш вразливих категорій жінок та дівчат-підлітків в умовах збройного конфлікту на сході України: зміцнення міжвідомчої системи попередження та подолання гендерно-обумовленого насильства», в рамках якої було створено 21 мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги. В цьому році відбувається глобальна компанія UNiTE Генерального Секретаря ООН «16 Днів активізму проти гендерно зумовленого насильства», в рамках якого по всій країні проходять просвітницькі заходи.

В Україні діє низка міжнародних організацій, які спрямовані на подолання насильства проти жінок, до них відносяться UN Women Ukrain, Amnesty International Ukrain, Фонд народонаселення ООН в Україні та інші. Вітчизняні громадські організації, такі як «Феміністична майстерня», «Жіночі перспективи», «Природні права Україна» тощо.

Так як українська служба статистики не веде підрахунок випадків насильства проти жінок, корисними бувають дослідження, проведені соціологічними службами за підтримки громадських організацій, завдяки яким можна зрозуміти яке становище є в Україні стосовно гендерно зумовленого насильства.

Розвиток проблематики гендерного насильства викликає особливий науковий інтерес починаючи з 70-х років. Такі західні науковці як Д. Рассел, Е. Віллс, Р. Коллінз, М. Кімел, Р. Тоумела, Г. Рідж, Л. Салзман, С. Сміт, Б. Бучман, займаються вивченням насильства.

Українські науковці досліджують проблематику насильства проти жінок, акцентуючи увагу на різні його аспекти: О. Шинкаренко займається вивченням особистісних особливостей жінок, які зазнали подружнього насильства; О. Бойко розглядає насильство в сім'ї через призму соціологічного знання; Б. Головкін досліджує сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних убивств і тяжких ушкоджень. М. Гавришко розглядає проблеми гендерного насильства в історичному минулому України, Т. Марценюк досліджує насильство проти жінок, в різних його проявах за допомогою соціологічного інструментарію; наукові соціологічні роботи І. Криницької присвячені проблемам насильства щодо дітей.

Тож, не можна сказати що проблематику насильства щодо жінок оминають увагою науковців, особливо соціологів, проте більшість досліджень зосереджені на вивченні насильства в сім'ї, оминаючи випадки вуличного насильства, насильства на робочому місці, тощо. Також на низькому рівні є стан наукового доробку, що стосується соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

Отже, на основі аналізу наявних інтерпретацій, ми визначили, що соціальна практика – це повторювана, повсякденна для індивіда соціальна дія, які складаються із соціальних норм та утворюють соціальну структуру.

Насильство – здійснення впливу на особистість, вчинення дій всупереч бажанню іншої людини, який призводить або має намір здійснення шкоди у фізичній, психологічній, сексуальній або економічній сфері життя.

Більшість вітчизняних наукових праць пов'язані із вивченням домашнього насильства у соціологічному, психологічному та кримінологічному аспектах цього явища, необхідним є вивчення феномену насильства стосовно жінок загалом, особливо соціальних практик постраждалих.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА

2.1. Специфіка соціальних практик у травмуючих ситуаціях

Травматичні ситуації – це екстремальні критичні ситуації, які мають потужний негативний вплив, ситуації погрози, що вимагають від людини екстраординарних зусиль, щоб подолати наслідки впливу.

Травматичні ситуації поділяються на два типи: несподівана, короткострокова подія та ті, де є постійний, повторюваний вплив травматичного стресора. Перший тип травматичних ситуацій здійснює вплив на психіку людини, що може проявлятися у снах, в яких буде повторюватись пережита травмуюча подія, людина може пам'ятати подію дуже чітко та яскраво. Для тих, хто пережив такі ситуації, характерними є симптоми посттравматичного стресового розладу, до якого відносяться висока фізіологічна реактивність та нав'язлива розумова діяльність стосовно пережитої події [28].

До таких травмуючих ситуацій ми відносимо будь-які види насильства (особливо випадки або спроби зґвалтування, сексуального домагання), які мали несподіваний та одноразовий характер.

Для розуміння соціальних практик у травмуючих ситуаціях, важливим є розуміння соціально-демографічних характеристик жінок, які зазнали насильства: дані ми можемо отримати з дослідження, яке провела соціологічна компанія GFK-Ukraine на замовлення Фонду народонаселення ООН у формі національно репрезентативного опитування про насильство стосовно жінок та дівчат в 2014 році.

Більшість жінок, які пережили фізичне насильство, з того часу, коли їм виповнилося 15 років, це жінки, яким на момент опитування було 15-49 років (19%). «Слід зазначити, що збільшення частки жінок, що зазначили досвід фізичного насильства з боку чоловіків або інших родичів, не є статистично

значущим (16% у 2014 році проти 14% у 2007), тоді як збільшення частки жінок, що зазначили досвід фізичного насильства з боку осіб, що не є родичами, є статистично значущим (5% у 2014 році проти 3% у 2007)» [16].

«Жінки у віці 15-19 років найрідше з усіх вікових категорій мали досвід фізичного насильства як з часу, коли їм виповнилося 15 років, так і за останні 12 місяців (8% і 1% відповідно)» [16].

Згідно з даними опитування, сільські жінки частіше мали досвід фізичного насильства, ніж жінки, які проживають у місті (10% та 8%).

Дослідження показує, що поширеність насильства знижується із підвищенням рівня освіти (19% – потерпілі із вищим рівнем освіти, 23% із середньою та нижче освітою – ті, хто пережив фізичне насильство з 15-річного віку).

«Досвід фізичного або сексуального насильства зростає з віком: від 8% жінок віком 15-19 років до 30% жінок віком 40-49 років. 5% жінок повідомили, що у своєму житті зазнавали як фізичного, так і сексуального насильства».

Важливою є поведінка осіб, які пережили травмуючі ситуації, стосовно їх готовності та частоти звернення до сторонньої допомоги.

Найчастіше по допомогу звертались жінки у віці 25-29 років та ті жінки, які мали досвід насильства декількох видів – фізичного та сексуального. Також, більше по допомогу звертались ті жінки, у яких є діти (32-33%), ніж ті, в яких немає (26%).

Звертались за допомогою найчастіше до родичів (19%) та до міліції (16%). Дуже мало жінок, які звертались по допомогу до психолога – 1% та 1% тих, хто звертався до соціальних служб або громадських організацій.

У причинах, чому не звертались по допомогу, більшість респонденток назвали те, що вважали, нібито самі впораються із ситуацією – 39%, не вірили, що хтось може допомогти – 14%, та відчували сором – 10,5%.

Важливим також є розуміння соціальних практик, які впливають на інші сфери життя жінки, наприклад професійну.

22% серед жінок 15-49 років, які зазнавали різних форм насильства коли-небудь та за останніх 12 місяців перед обстеженням, заподіяних їхнім теперішнім або останнім (з тих, які були) чоловіком/партнером, та/або іншими особами, відповіли що не могли зосередитись на роботі; 22% – втратили впевненість у власних силах; 34% – відповіли що не заважало, а 25% не змогли чи не захотіли відповісти.

До другого типу травматичної ситуації відносяться події, які мають постійний та повторюваний вплив травматичного стресора. При таких ситуаціях, жертви часто відчують себе безпорадними, часто особи, які відчують на собі вплив пролонгованої травмуючої ситуації, не можуть чітко розказати про випадки насильства, спогади стають неоднорідними та неясними, такий дисоціативний процес може ставати стратегією подолання такої ситуації. Тож, для подолання таких важких переживань жертви дуже часто знаходяться в стані заперечення, дисоціації, наробітку, відстороненості, тощо. До таких травмуючих ситуацій відноситься домашнє насильство.

Особливістю домашнього насильства є те, що воно відбувається циклічно. Л. Валкер описала у своїх роботах цикли домашнього насильства щодо жінок. Домашнє насильство складається з наступних фаз: посилення напруги, вибуху чи побиття та фази спокою і каяття. Окрім цього, особливостями домашнього насильства є те, що якщо насильство з'явилося один раз, то воно обов'язково повториться і має тенденцію до зростання [6].

Д. Рассел описує методи, які здійснюють вплив на постраждалу під час сімейного насильства. До них відносяться: метод ізолювання, який зменшує кількість соціальних контактів жертви, в тому числі й родинних (з власними батьками); метод концентрації уваги, при якому анулюється психічна діяльність, яку кривдник не може контролювати; метод демонстрації «всемогутності», коли жертві здається беззмістовним вчинення опору; метод деградації – жертві здається, що вчинення опору є більш загрозливим, ніж капітуляція; також, у потерпілої виробляються навички слухняності, тощо [30].

Жінки, які мали випадки насильства у шлюбі, повідомляли що мали емоційний вид насильства – 18% за даними 2014 року, 15% – фізичного, 3% – сексуального.

За даними дослідження «Поширеності насильства щодо дівчат та жінок» найчастіше насильство у шлюбі переживали жінки із наступними соціально-статусними характеристиками: жінки, які мали досвід насильства в батьківській родині по відношенню батька до матері чи по відношенню до себе; жінки у яких є діти; жінки із середнім рівнем освіти; жінки, які мають різний рівень освіти із своїм чоловіком – вищим або нижчим; жінки, які працюють; жінки, які проживають у сільській місцевості частіше зазнають домашнього насильства; жінки із найнижчим рівнем добробуту.

2.2. Особливості виходу з посттравматичного стану жінок, які зазнали насильства

Для жінок, які знаходяться в посттравматичному стані, характерні наступні ціннісні установки: найголовніше у житті це сім'я; заради успіху партнера можна терпіти все; діти – те, заради чого ти живеш; дуже важливе схвалення іншими особами статусу гарної мами та господині.

Найчастіше потерпілі приймають для себе наступні соціальні та моральні норми: самопожертва заради успіху чоловіка або дітей; заниження моральних норм щодо чоловіка, яке проявляється у не звертанні уваги на жорстокість партнера щодо дітей; правова безпорадність; необізнаність стосовно прав людини та не готовність відстоювати власні права; готовність на жертви заради інших, та позбавлення себе базових потреб заради інших; почуття пригніченості, нікчемності та безпорадності в зв'язку із неможливістю самореалізації та вчиненню опору щодо насильства; важливим є цінність подолання бідності, проте психологічні ресурси для цього відсутні.

Як правило, у жінок, які зазнали насильства, занижена самооцінка, відсутня віра у власні сили. Основна модель поведінки характеризується наявністю стигми як «ні на що нездатної особи», «попелюшки», але водночас

присутньою є віра в те, що «саме зі мною» все буде гаразд, в перший час є віра жертви в те, що все налагодиться і насилля буде завершене, ця установка еволюціонує в зневіру. Багато жінок намагаються самореалізуватись через намагання зразкового ведення домогосподарства та доглядом за дітьми, часто це супроводжується бажанням почути від чоловіка похвалу та використовується як стратегія уникнення насильства, адже присутня віра в те, що насильство чиниться тому, що жінка щось неправильно робить: чи то готує, чи то доглядає за дітьми, тощо. Звісно, що це не має відношення до реальних причин насильства.

Після постійних травмуючих ситуацій у жінок спостерігається низький рівень життєвих вмінь, а саме: неспроможність самотійно приймати рішення, нездатність самотійно чітко формулювати цілі та методи їх досягнення. Страх конфліктів та невміння застосування асертивної поведінки для їх вирішення. Обмежені навички спілкування, особливо це прослідковується при інтеракції з особами чий соціальний статус є вищим за їхній або того, від кого жінка є залежною. Відсутнє вміння протистояти психологічному впливу.

Насильство провокує наступний стан у жертви: відчай, розчарування, безнадійність, відчуття психологічного зламу, образу, злість, небажання жити, недовіра до оточуючих, страх, що про насильство дізнаються інші, зневіра у самій собі, зневіра в отриманні допомоги, зневіра в можливому покаранні насильника, замкнутість, втрата надії на покращення життя, розвиваються вміння виживання в умовах насильства та стигматизованість [19].

Т. Титаренко відмічає те, що «негативні наслідки травмування проявляються на різних рівнях функціонування особистості: на соціально-психологічному – як зменшення схильності до співробітництва, здатності співпереживати, падіння довіри до світу; на ціннісно-смисловому – як погіршення осмислення досвіду, зниження можливості отримувати задоволення від повсякдення, тимчасова втрата здатності до планування майбутнього; на індивідуально-психологічному рівні як порушення цілісності, ідентичності, погіршення самореалізації, зниження збалансованості, адаптивності» [27].

В. Горбунова досліджує вплив соціального оточення при відновленні особистості після посттравматичної ситуації. Найкраще жертви долають такий стан, якщо їх соціальне оточення відкрите до відвертої розмови про травмуючі ситуації, а не просять «забути» чи «не думати», не відмовляється та бути готовим вислуховувати розповідь в усіх деталях, навіть якщо вони повторюються. При цьому, найкраще буде, якщо ніхто не буде наполягати на тому, щоб жертва ділилась своїми спогадами чи думками. Позитивний ефект та підтримка буде, якщо оточуючі будуть підтримувати та підкреслювати якісь позитивні вчинки, риси, проте без награного ентузіазму. Сприяти у знаходженні нових дружніх соціальних контактів та заохочувати заняття продуктивною, цікавою діяльністю. Корисним буде у подоланні посттравматичної ситуації, якщо соціальне оточення буде сприймати, все що відбувається з жертвою, як нормальну реакцію, яка через певний проміжок часу пройде. Забезпечувати безпечний та сприятливий простір для відновлення особистості [13].

У психотерапевтичній теорії виділяють наступні етапи роботи із жертвами насильства: 1) рішення вилікуватись; 2) стадія кризи; 3) згадування про події, пов'язані із насильством; 4) віра; 5) подолання мовчання; 6) зняття провини з себе, за те, що відбулось; 7) підтримка «внутрішньої дитини», допомагає розвитку вміння радіти життю; 8) повернення довіри до себе; 10) гнів, який довгий час стримувався жертвою; 11) розкриття й конфронтація; 12) пробачення себе та відпустити прив'язаність до гвалтівника; 13) повернення ідентифікації себе та світу, розуміння того, що жити можна щасливо; 14) вирішення травми та рух далі [3].

Отже, за результатами другого розділу ми визначили: особливості соціальних практик жінок у травмуючих ситуаціях, їх готовність звертатись по допомогу, причини, які їм заважають це робити та як насильство впливає на інші сфери їх життя, окрім особистісної. Ми з'ясували, що при домашньому насильстві, жінки знаходяться в циклічній ситуації, яка завдає травму та складається з декількох фаз. Ми прийшли до висновку, що жінки, які зазнали

впливу травмуючої ситуації відчують зневіру у власних силах, мають відчуття сорому та страху, звинувачують себе в причинах насильства, мають проблеми із довірою до інших людей. Подолання посттравматичної ситуації вимагає активної підтримки соціального оточення та фахову психологічну допомогу.

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА

3.1. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження соціальних практик жінок, які зазнали насильства

За результатами проведеного дослідження були отримані такі дані: стосовно суб'єктів насилля – 28% жінок зазнали насилля від своїх знайомих, до яких відносяться однокласники, колеги; 27% – від незнайомих людей; 24% – від близьких людей (родичі, чоловіки); 15% жінок постраждали від власних батьків; 6% – від друзів (див. Додаток В., табл. 1). Тобто, 77% жінок, які зазнали насильства, були знайомі з агресором, який входив до їх близького кола спілкування.

Стосовно статі суб'єкта насилля, то слід зазначити: вона була чоловічою – 96%; в 3% – жіночою та в 1% чинили насилля як чоловіки, так і жінки (див. Додаток В., табл. 2).

У 15% випадках насилля відбувалось в стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних речовин; в 1% випадках підкреслювалось, що агресор перебував у тверезому стані та в 85% не був зазначений його стан (див. Додаток В., табл. 3). Такий високий відсоток невідповідей може бути витлумачений двома шляхами: як небажання жінок повертатись до травмуючого досвіду або відсутність фіксації уваги на стані агресора під час вчинення ним насильницьких дій.

Щодо кількості актів насилля, то 63% жінок вказали на зазнавання ними насилля один раз; 26% жінок мали досвід насилля; яке відбувалось більше чотирьох разів поодиноких випадків та тривало місяцями або роками; 2% не зазначили, скільки саме тривало насильство, яке вони пережили (див. Додаток В., табл. 4). З урахуванням того факту, що майже чверть жінок була об'єктом здійснення насильницьких дій неодноразово, слід звернути увагу або на

соціальне оточення жінок, або на їх соціальні практики, адже систематичні акти є, можливо, індикатором існування певних об'єктивних передумов.

Стосовно видів насильства, то дані були розподілені таким чином: 31% жінок мали досвід зґвалтування або спроби зґвалтування; 22% – досвід домагань; 15% – фізичного насильства; 13% – розбещення; 12% – психологічного насильства; 3% – сталкінгу та по 2% булінгу і економічного насильства (див. Додаток В., табл. 5). Отже, більше половини випадків насильства пов'язано з актами фізичного характеру.

Щодо здійснення опору, то 64% інформантів чинили опір під час здійснюваного над ними насильства; 19% – не чинили опір та в 16% випадків не було зазначено про наявність чи відсутність дій опору (див. Додаток В., табл. 6).

У пункті про види опору 16% жінок повідомили про те, що намагались словесно зупинити насильства; 14% – відбитись або вирватись; 13% – втекти (див. Додаток В., табл. 7).

Стосовно внутрішнього стану особи, то 20% жінок повідомили про те, що відчували страх та шок під час насильства; 11% відчували огиду; 7% – перебували у стані заціпеніння; 5% – відчували сором; 4% – звинувачували себе в тому, що коїться; 3% повідомили про те, що відчували себе беззахисними. Тобто, дані акти пов'язані з втратою почуття безпеки та майже у 10% зі самозвинуваченням особи.

Вивчення наслідків пережитого насильства показало, що: у 10% почались проблеми з ментальним здоров'ям, що проявлялось в психічних атаках, нічних кошмарах тощо; 10% – переживали триггер, почали насторожено відноситись до інших людей; 6% – почали менше комунікувати з іншими людьми; 5% жінок повідомили про те, що в них були думки або спроби самогубства; у 5% жінок з'явилися проблеми із фізичним здоров'ям; 4% почали вороже до себе ставитись, що проявлялось в звинуваченні себе або нанесенню собі фізичної шкоди; 3% почали більше вживати алкоголь; у 2% з'явилися комплекси, фобії; 2% повідомляли про те, що почувають себе беззахисно; 2% зазнали булінгу та

51% інформантів не повідомили про наслідки пережитого насильства (див. Додаток В., табл. 8).

Особиста характеристика відтермінованих наслідків пережитого, за інформацією інформанток, показала наступне: 21% переживають тригер, насторожено ставляться до інших людей; 16% мають проблеми із ментальним здоров'ям; 4% вороже ставляться до себе; 3% мають комплекси, фобії; 2% менше комунікують з іншими людьми; 2% мають проблеми із фізичним здоров'ям; 2% почувають себе беззахисно; 1% мають або мали тривалий період думки про самогубство; 50% не повідомили про свій стан (див. Додаток В., табл. 9).

Виявлення особистої позиції щодо пережитого показує: 26% інформантів усвідомлюють, що в насиллі винен кривдник; 8% відчувають ненависть до насильника; 7% повідомили що, бажають забути травмуючий досвід; 2% радіють, що це в минулому; 1% знаходиться в стані апатії; 57% не дали відповідь (див. Додаток В., табл. 10).

Під час пригадування травматичного досвіду 35% мали бажання поділитися з іншими; 11% акцентували увагу на тому, що їм важко вдається розказувати та пригадувати пережиті події; 10% хотіли запобігти здійсненню насилля; 45% не зазначили, які емоції вони мали під час розповіді (див. Додаток В., табл. 11).

Окреслення кола осіб, до яких звертались по допомогу, показало: найчастіше про випадок насилля розповідали батькам – 19%; близьким – 8%; друзям – 8%; знайомим – 4%; звертались до організацій, які надають допомогу постраждалим від насилля (поліції; кризовим центрам тощо) – 4%; не розповідали нікому – 9% жінок; 49% – не дали інформацію (див. Додаток В., табл. 12).

Щодо реакції осіб, які дізнались про насилля, то вони реагували наступним чином: 21% були байдужими; 21% допомагали або намагались допомогти; 9% звинувачували жертву; 8% заперечували; 2% радили нічого не

робити; та в 1% призвело до розірвання стосунків; 39% не повідомляли про реакцію інших (див. Додаток В., табл. 15).

Своє небажання розповідати про пережитий травмуючий досвід наступним особам висловили: 15% – батькам; 5% – організаціям, які надають допомогу (поліція, кризові центри); 3% – близьким; 1% – друзям; 1% – знайомим; не надали інформацію – 76% (див. Додаток В., табл. 13).

Стосовно причин, через які інформанти не бажають повідомляти іншим про пережите насилля, мали місце: 12% – страх; 9% – сором; 6% – не вважають, що це принесе результат; 3% – турбота про інших; 1% через сторонню пораду; 70% не повідомляють своїх причин (див. Додаток В., табл. 14).

Стосовно віку, в якому жертви пережили насильство, були отримані такі результати: до 11 років пережили насильство 32% жінок; з 12 до 15 років зазнали насильства 23%; з 16 до 20 років – 23%; у віці від 21 до 35 – 6%; не вказали вік – 15% (див. Додаток В., табл. 16).

Під час розповіді 15% жінок перебували у віці від 21 до 35; 13% – у віці 16-20 років; 9% у віці 36-55 років; 7% у віці 12-15 років; 57% не зазначили свій вік (див. Додаток В., табл. 17).

Визначення типу родини особи, яка пережила насилля показало, що у 15% є вітчм; в 11% жінок, один або декілька членів родини були залежними від вживання алкогольних або наркотичних речовин; 8% – з неповною родиною; не зазначили – 66% (див. Додаток В., табл. 18).

Самовизначення себе до пережитого насилля показало: 15% інформантів ідентифікували себе як «звичайну дитину»; 2% повідомляли про «неформальний» спосіб життя; 83% – не повідомляли жодної інформації (див. Додаток В., табл. 19).

На другому етапі дослідження, після опису одномірних розподілів були перевірені гіпотези щодо наявності статистичної залежності між різними показниками за допомогою критерію хі-квадрат. Так, основою для його застосування стали: по перше, представлення більшості даних у номінальних шкалах та по-друге, розмірність таблиць не більше, ніж 5x5. Певним

обмеженням методу стало те, що даний критерій не дозволяє перевірити причинно-наслідкові гіпотези, а лише вказує на наявність статистично значущого зв'язку. Але з урахуванням достатньої кількості невідповідей в підсумковому масиві, обумовленому специфікою тематики дослідження, було прийнято рішення зупинитись саме на ньому.

Були перевірені наступні гіпотези:

1. Стосовно зв'язку між віком, в якому відбувся травмуючий досвід та суб'єктами насилля. Були отримані результати, які свідчать про наявність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 1).

Даний результат, як нам здається, може свідчити про існування так званого «віку ризику»: дитинство, підлітковий вік та рання молодість. Але слід зазначити, що вік є лише одним з факторів, що обумовлює більшу ймовірність стати об'єктом насильства.

2. Стосовно зв'язку між віком, в якому було пережито насилля та його тривалістю. Отримані дані свідчать про статистично значимий зв'язок (див. Додаток Д., табл. 2).

Перевірка гіпотези стосовно зв'язку між між суб'єктами насилля та його тривалістю. Були отримані результати, які свідчать про наявність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 3).

Отримані результати що можуть бути обумовлені тим фактом, що жертва є неповнолітньою, а агресором – член родини. Незрілість психіки, загальна травмуюча ситуація та деструктивні відносини в родині призводять до затягування даного процесу та неодноразових актів насилля.

3. Стосовно зв'язку між віком та видом насилля. Отримані результати свідчать про відсутність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 4). Такий результат, як нам здається, може свідчити про те, що незалежно від віку можна зазнати різних форм насилля.

4. Перевірка зв'язку між віком жінки, яка зазнала насилля та тим, кому інформанти розповідали та не розповідали про свій травмуючий досвід. Були отримані результати, які свідчать про відсутність статистично значимого

зв'язку (див. Додаток Д., табл. 5). Тобто коло осіб, до яких звертались або не звертались за допомогою, обумовлене, скоріш за все, специфікою відносин в родині або самої особи з оточуючими.

5. Перевірка зв'язку між суб'єктами насилля та тими, кому жертви насилля розповідають про свій травмуючий досвід. Були отримані результати, які свідчать про відсутність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 6), що на нашу думку, може свідчити про те, що приймаючи рішення повідомити про свій травмуючий досвід соціальний зв'язок із суб'єктом насилля не має великого значення.

6. Перевірка зв'язку між віком, в якому жінка пережила насилля та реакціями тих, хто дізнався про травмуючий досвід жертви. Були отримані результати, які свідчать про відсутність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 7). Такий результат, як нам здається, може свідчити про те, що реакція інших людей може бути пов'язаною в більшій мірі із сутнісними характеристиками людини, ніж з її віком.

7. Перевірка зв'язку між віком, в якому жінка пережила насилля та віком, в якому вона розповідає про свій травмуючий досвід. Були отримані результати, які свідчать про наявність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 8). На нашу думку, такий результат може обумовлюватись тим, що в певному віці, в особистості можуть бути різна здатність та певною мірою ризикованість, поділитись своїм травмуючим досвідом з іншими.

8. Перевірка зв'язку між суб'єктом насилля та вчиненням опору його діям. Були отримані результати, які свідчать про наявність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 9). На нашу думку, такі дані можуть бути обумовлені тим, як особа сприймає насилля, наскільки сильно вводить її у стан заціпеніння та здатності до опору.

9. Перевірка зв'язку між видами суб'єктів насилля та власне види насилля. Були отримані результати, які свідчать про відсутність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 10). Даний результат, на нашу думку,

обумовлюється тим, що агресивна поведінка має у власному прояві певні закономірності та відбувається, найчастіше, за певним типовим сценарієм.

10. Перевірка зв'язку між суб'єктами насилля та реакцією інших людей, на розповідь про травмуючий досвід жінки, яка зазнала насилля. Були отримані результати, які свідчать про відсутність статистично значимого зв'язку (див. Додаток Д., табл. 11). Такий результат, на нашу думку, обумовлюється тим, що дана проблематика є табуованою, особи, які пережили насилля – стигматизованими, а типова реакція – заперечення.

Отже, у даному підрозділі була проаналізована інформація стосовно суб'єктів насилля, їх станів свідомості під час скоєння дій, систематичності актів, їх видів, здійснення опору та його видів, внутрішнього стану особи, коротко- та довготермінових наслідків, особистої позиції до того, що відбулось, осіб, до яких звертались або не звертались по допомогу та причин такої дії, віку жінок під час подій, що стались, визначення типу родини жінки, яка зазнала насилля.

Перевірка ряду гіпотез на критерій хі-квадрат щодо наявності або відсутності статистично значущого зв'язку показало існування зв'язку між: віком, в якому відбувся травмуючий досвід та суб'єктами насилля; віком, в якому було пережито насилля та його тривалістю; суб'єктами насилля та його тривалістю; віком, в якому жінка пережила насилля та віком, в якому вона розповідає про свій травмуючий досвід; суб'єктом насилля та вчиненням опору його діям.

Зв'язок не було знайдено між віком та видом насилля; віком жінки, яка зазнала насилля та тим, кому інформанти розповідали та не розповідали про свій травмуючий досвід; суб'єктами насилля та тими, кому жертви насилля розповідають про свій травмуючий досвід; віком, в якому жінка пережила насилля та реакціями тих, хто дізнався про травмуючий досвід жертви; видами суб'єктів насилля та власне види насилля; суб'єктами насилля та реакцією інших людей, на розповідь про травмуючий досвід жінки, яка зазнала насилля.

3.2. Рекомендації щодо соціальної реабілітації та трансформації соціальних практик жінок, які зазнали насильства

З урахуванням результатів проведеного дослідження можна висунути низку рекомендацій.

Так, більшість жінок, які добровільно надали інформацію щодо насилля, зазнали його від осіб, які входили до їх близького кола знайомств та яких вони, відповідно, знали особисто. А отже, певне узагальнене уявлення про те, що насилля чинять в основному незнайомці, не відповідає дійсності.

Серед факторів ризику можна виділити такі:

- змінений стан свідомості суб'єкта насилля (стан алкогольного сп'яніння, перебування під дією наркотичних речовин тощо);
- залежний стан особи (є неповнолітньою та економічно залежною)
- молодий вік жінки.

Слід зазначити, що досить невелика частка жінок зверталась по допомогу до відповідних державних органів та фахівців, отже, особливу увагу слід звернути на роз'яснювальну роботу та необхідність такої допомоги. Щодо наслідків та суб'єктивних відчуттів жінки у коротко- та довготривалому періодах слід акцентувати увагу на такому:

- відчуття сорому за те, що сталося та самозвинувачення;
- небажання розповідати близьким про пережиту ситуація, обумовлене прагненням захистити їх від негативної інформації;
- переважанням таких негативних наслідків, як проблеми з ментальним здоров'ям, насторожене відношення до інших людей, обмеження кола спілкування, думки або спроби самогубства, проблеми з фізичним здоров'ям, вороже ставлення до себе, надмірне вживання алкогольних напоїв, поява комплексів та почуття беззахисності.

Окремим пунктом можна виділити реакцію оточуючих осіб, яким було повідомлено про акт насилля: як правило, жінки не отримували психологічної допомоги та підтримки, що, відповідно, не сприяло подоланню наслідків проблеми.

Серед осіб, яким жінка повідомляла про пережите насилля або травмуючий досвід дуже часто зустрічалась реакція звинувачення жертви та байдужості. На нашу думку, необхідним є більше висвітлення даного питання у публічному просторі та дестигматизація осіб, які пережили насилля.

Щодо специфіки родини жінок, які зазнали насилля, було з'ясовано, що воно відбувалось не тільки у сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах, тому необхідно спростовувати міф про те, що домашнє насилля відбувається виключно в кризових сім'ях.

Отже, серед рекомендацій щодо реабілітації жінок, які зазнали насилля, можна виділити:

- 1) розвиток служб психологічної допомоги та реабілітації а також поширення їх контактних даних в інформаційному просторі;
- 2) профілактична робота з боку соціальних служб у розв'язанні проблем, які властиві неблагополучним або кризовим родинам;
- 3) профілактична робота серед жінок стосовно обізнаності факторів ризику та засобів самозахисту.

ВИСНОВКИ

Насильство як соціальний феномен є об'єктом дослідження для представників різних галузей знання, зокрема соціології, психології, філософії, кримінології тощо. Найчастіше дана проблематика пов'язується з поняттями влади, конфігурації соціальних відносин, нав'язуванням та примусом.

Насильство визначається як здійснення впливу на особистість, вчинення дій всупереч бажанню іншої людини, який призводить або має намір здійснення шкоди у фізичній, психологічній, сексуальній або економічній сфері життя.

Більшість вітчизняних наукових праць пов'язані із вивченням домашнього насильства у соціологічному, психологічному та кримінологічному аспектах цього явища, необхідним є вивчення феномену насильства стосовно жінок загалом, особливо соціальних практик постраждалих.

За даними дослідження «Поширеності насильства щодо дівчат та жінок» найчастіше насильство переживали жінки із наступними соціально-статусними характеристиками: жінки, які мали досвід насильства в батьківській родині по відношенню батька до матері чи по відношенню до себе; жінки у яких є діти; жінки із середнім рівнем освіти; жінки, які мають різний рівень освіти із своїм чоловіком – вищим або нижчим; жінки, які працюють; жінки, які проживають у сільській місцевості частіше зазнають домашнього насильства; жінки із найнижчим рівнем добробуту.

У теоретичному аспекті виділяють наступні етапи роботи з жінками, які зазнали насильства: рішення вилікуватись; стадія кризи; згадування про події, пов'язані із насильством; віра; подолання мовчання; зняття провини з себе, за те, що відбулось; підтримка «внутрішньої дитини», допомагає розвитку вміння радіти життю; повернення довіри до себе; гнів, який довгий час стримувався жертвою; розкриття й конфронтація; пробачення себе та відпустити прив'язаність до гвалтівника; повернення ідентифікації себе та світу, розуміння того, що жити можна щасливо; вирішення травми та рух далі.

У третьому розділі роботи була проаналізована інформація стосовно суб'єктів насилля, їх станів свідомості під час скоєння дій, систематичності актів, їх видів, здійснення опору та його видів, внутрішнього стану особи, коротко- та довготермінових наслідків, особистої позиції до того, що відбулось, осіб, до яких звертались або не звертались по допомогу та причин такої дії, віку жінок під час подій, що стались, визначення типу родини жінки, яка зазнала насилля.

Перевірка ряду гіпотез на критерій хі-квадрат щодо наявності або відсутності статистично значущого зв'язку показало існування зв'язку між: віком, в якому відбувся травмуючий досвід та суб'єктами насилля; віком, в якому було пережито насилля та його тривалістю; суб'єктами насилля та його тривалістю; віком, в якому жінка пережила насилля та віком, в якому вона розповідає про свій травмуючий досвід; суб'єктом насилля та вчиненням опору його діям.

Зв'язок не було знайдено між віком та видом насилля; віком жінки, яка зазнала насилля та тим, кому інформанти розповідали та не розповідали про свій травмуючий досвід; суб'єктами насилля та тими, кому жертви насилля розповідають про свій травмуючий досвід; віком, в якому жінка пережила насилля та реакціями тих, хто дізнався про травмуючий досвід жертви; видами суб'єктів насилля та власне види насилля; суб'єктами насилля та реакцією інших людей, на розповідь про травмуючий досвід жінки, яка зазнала насилля.

Серед рекомендацій щодо реабілітації жінок, які зазнали насилля, можна виділити:

- 1) розвиток служб психологічної допомоги та реабілітації а також поширення їх контактних даних в інформаційному просторі;
- 2) профілактична робота з боку соціальних служб у розв'язанні проблем, які властиві неблагополучним або кризовим родинам;
- 3) профілактична робота серед жінок стосовно обізнаності факторів ризику та засобів самозахисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурдые П. Начала. Choses dites / пер. с фр. Н. А. Шматко. Москва : Socio-Logos, 1994. 288 с.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: трактат по социологии знания. Москва : МЕДИУМ, 1995. 323 м.
3. Бурлачук Л. Ф., Коржова Е. Ю. Психология жизненных ситуаций: Учебное пособие. Москва : Российское педагогическое агентство, 1998. 263 с.
4. Волков В. В., Хархордин О. В. Теория практик. Санкт-Петербург : Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008. 298 с.
5. Віллс Е., Калашник О. Протидія домашньому насильству: посіб. Київ : Основи, 2018. 76 с.
6. Валкер Л. Матеріали з проблеми попередження домашнього насильства. Психосупільна теорія набутої безпорадності. Видання Winrock International. Київ: Winrock International, 2000. 200 с.
7. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2015. No 4. С. 35-40.
8. Гриценко Г. Розбираємося з насильством : соціологія і психологія явища URL:https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/rozbiraemosya-z-nasilstvom-sotsiologiya-i-psihologiya-yavischa-134066.html#_ftn6. (дата звернення: 19.06.2018).
9. Гжегорчик А. Духовная коммуникация в свете идеала насилия. *Вопросы философии.* 1992. No 3. С.54–64.
10. Гусейнов А. А. Понятия насилия и ненасиления. *Вопросы философии.* 1994. No 6. С. 35–39.
11. Гиддэнс Э. Устроения общества : Очерк теории структуризации. Москва : Академический Проект, 2003. 528 с.

12. Гарфинкель Г. Исследования по этнометодологии. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 335 с.
13. Горбунова В. Сприяння соціального оточення відновленню та зростанню особистості при посттравматичних станах та розладах. Наука і освіта. – No 5. 2016. С. 40-45.
14. Гендероване суспільство / Пер. з англ. Київ : Сфера, 2003. 490 с.
15. Добренев В. И., Кравченко А. И. Социальные институты и процессы. Социология в 3 т. Москва : Инфра-М, Т. 3 ;, 2001. 520 с.
16. Дослідження стосовно поширеності насильства щодо жінок та дівчат URL:<https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GBV%20prevalence%20survey%20%20UA.pdf> (дата звернення: 19.06.2018).
17. Заславская Т.И. Современное российское общество: Социальный механизм трансформации. Москва : Дело, 2004. 400 с.
18. Криницька І. П. Теоретичні підходи до детермінації феномена насильства над дітьми в сім'ї в соціології. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. No 12. С. 64-68.
19. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами П 78 (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В. М. та ін. ; за заг. ред. В.М. Бондаровської, Т.В. Журавель, Ю.В. Пилипас. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита»», 2014. 528 с.
20. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам ; за участі Олени Богдан. Київ : Основи, 2017. 256 с.
21. Мельник Т., Кобилянська Л. Насильство щодо жінок: Сучасне гендерне мислення : словник. Київ : К.І.С., 2005. С. 139–141.
22. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 19.06.2018).
23. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 19.06.2018).

24. Ряшко О. В. Насильство як політико-правова програма у теоретичних концепціях марксизму та його соціальні наслідки (філософсько-правовий аспект). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. No 810. Юридичні науки. С. 147–152.

25. Социологическая энциклопедия / Под общ.ред. А. Н. Данилова. Минск : «Бел Эн», 2003. 384 с.

26. Степаненко В. П. Проблеми формування громадянського суспільства: інститути, практики, цінності. *Українське суспільство: десять років незалежності* (соціологічний моніторинг та коментар науковців). Київ : Інститут соціології НАН України, 2001. 560 с.

27. Титаренко Т. М. Як подолати наслідки травматизації : контури соціально-психологічної реабілітації. 2018. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/710831/2/%D0%AF%D0%BA%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf> (дата звернення: 19.06.2018).

28. Фальова О. Є. Причини та наслідки кризових станів жінок. *Psychological Prospects Journal*. 2015. No 25. С. 240-256.

29. Collins R. Microsociology of Violence. *British Journal of Sociology*. 2009. Volume 60. Issue 3. P.54/

30. Russell D. E. H. Rape in marriage. Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1990. 464 p.

31. Tuomela R. The Philosophy of Social Practices: A Collective Acceptance. Cambridge, 2002. 274 p.

32. The Glen Ridge Rape and the Secret Life of the Perfect Suburb. Berkeley : University of California Press, 1997. 443 p.

33. United Nation. General Assembly. Declaration on the Elimination of Violence against Women. 20.12.1993. URL: <http://www.un-documents.net/a48r104.htm>. (дата звернення: 19.06.2018).

34. Violence against women. URL : <http://www.who.int/gender/violence/v4.pdf>. (дата звернення: 19.06.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження
на тему:
«Соціальні практики жінок, які зазнали насильства»

І. Методологічна частина

1.1. Актуальність теми. Насильство як використання фізичної сили або влади для нав'язування власної волі особі або групі осіб, яке супроводжується психологічними травмами або фізичними ушкодженнями, є явищем, що супроводжує людство в процесі його розвитку. З урахуванням того, що кількість осіб, яка зазнала насильства з боку інших суб'єктів, є досить значною, воно потребує детального вивчення з метою пошуку його причин, наслідків, засобів профілактики та боротьби, як на мікро, так і на мезо- і макрорівнях.

Регуляція агресивної поведінки має довгу історію регуляції, як на рівні суспільних норм і звичаїв, так і на рівні нормативного регулювання з боку держави та державних інститутів. Відносини «суб'єкт насилля» – «постраждала сторона» мають різні конфігурації, зокрема «жінка – чоловік», «жінка – жінка», «чоловік – жінка», однак найбільш чисельною на сьогоднішній час, згідно статистичних даних, є категорія «жінка – чоловік», яка привертає особливу увагу з боку громадськості, державних інституцій та неурядових організацій.

Актуалізація зазначеної проблематики в Україні пов'язана пошуком конфігурації суспільних відносин та нормативного регулювання, що включає проведення національних досліджень та аналіз міжнародного досвіду з метою зниження кількості агресивних дій та постраждалих від них, зокрема серед жінок.

1.2. Обґрунтування проблемної ситуації. Фактична ситуація в Україні характеризується: по-перше, неспівпадінням офіційних статистичних даних щодо кількості жінок, які зазнали насильства та результатами, отриманими соціологічними організаціями; по-друге, відсутністю традиції звернення за допомогою жінок, які зазнали насильства з причин побоювання стигматизації, особистої провини тощо, що у подальшому призводить до зниження соціальної та професійної активності, втрати здатності будувати конструктивні відносини, страхів та фобій, пов'язаних зі шлюбом та народженням дітей, відсутності прагнення до самореалізації у житті, тощо, що має негативний відбиток як для самої особистості, так і для держави.

1.3. Об'єкт дослідження. Жінки, які зазнали насильства.

1.4. Предмет дослідження. Соціальні практики жінок, які зазнали насильства.

1.5. Мета дослідження. Виявити специфіку самопочуття, коло дій та осіб, включених до соціальних практик жінок, які зазнали насильства.

1.6. Завдання дослідження.

1. З'ясувати соціально-демографічні характеристики жінок, які зазнали насилля.
2. Виявити коло суб'єктів насилля.
3. Виявити тип насилля та фактори, пов'язані з ним.
4. З'ясувати особисті та соціальні наслідки насилля для жінки.
5. Виявити коло осіб, до яких звертались за допомогою.

1.7. Логічний аналіз основних понять.

Соціальна практика – система стійких дій, яка пов'язана з повсякденним життям особи.

Насилля – тип відносин, в ході яких одні індивіди (групи людей) за допомогою зовнішнього примусу, що становить загрозу життю аж до його руйнування, підпорядковують собі інших, їх здібності, продуктивні сили або власність.

Агресор – особа, яка свідомо застосовую власні владу або силу з метою нав'язування власної волі та завдання шкоди іншій стороні.

Жертва – особа, якій завдано шкоди внаслідок здійснення актів насилля.

1.8. Гіпотези дослідження.

1. Найчастіше зазнають насилля жінки з неповних родин.
2. Суб'єктами насилля виступають незнайомі особи.
3. Здійснення актів насилля пов'язане зі зміненими станами свідомості агресора.
4. Жінки, які пережили акти насилля, схильні до здійснення самогубства.
5. Найчастіше жінки, які пережили насилля, звертаються за допомогою до членів родини.

1.9. Операціоналізація

1. Жінки

- 1.1. Вік в якому відбулось насильство
  - 1.1.1. у дитинстві (до 11 років)
  - 1.1.2. в підлітковий період (від 12 до 15 років)
  - 1.1.3. в юнацькі роки (від 16 до 20 років)
  - 1.1.4. в зрілому віці 1-періоду (від 21 до 35 років)
  - 1.1.5. в зрілому віці 2-періоду (від 36 до 55 років)
  - 1.1.6. в похилому віці (від 56 до 74 років)
  - 1.1.7. в старечому віці (від 75 та далі)
- 1.2. Вік, в якому описуються події
  - 1.2.1. у дитинстві (до 11 років)
  - 1.2.2. в підлітковий період (від 12 до 15 років)
  - 1.2.3. в юнацькі роки (від 16 до 20 років)
  - 1.2.4. в зрілому віці 1-періоду (від 21 до 35 років)
  - 1.2.5. в зрілому віці 2-періоду (від 36 до 55 років)
  - 1.2.6. в похилому віці (від 56 до 74 років)
  - 1.2.7. в старечому віці (від 75 та далі)
- 1.3. Характеристика батьківської родини
  - 1.3.1. один або декілька членів родини залежні від вживання алкогольних або наркотичних речовин
  - 1.3.2. неповна родина
  - 1.3.3. родина з вітчимом
- 1.4. Опис себе до насильства
  - 1.4.1. звичайна дитина
  - 1.4.2. приналежність до неформальних груп

2. Суб'єкт насилля

- 2.1. Зв'язок, в якому перебували насильник та жертва
  - 2.1.1. батьки
  - 2.1.2. близькі (родичі, чоловік)
  - 2.1.3. друзі
  - 2.1.4. знайомі (колеги, однокласники)
  - 2.1.5. незнайомі
- 2.2. Гендер
  - 2.2.1. Чоловічий
  - 2.2.2. Жіночий
- 2.3. Стан під час здійснення насильства
  - 2.3.1. Тверезий
  - 2.3.2. В стані алкогольного сп'яніння
  - 2.3.3. Під впливом наркотичних речовин

3. Насильство

- 3.1. Тривалість
  - 3.1.1. Один раз
  - 3.1.2. Декілька разів (2-4)
  - 3.1.3. Систематично
- 3.2. Вид
  - 3.2.1. зґвалтування/спроба зґвалтування
  - 3.2.2. домагання
  - 3.2.3. розбещення

- 3.2.4. економічне
- 3.2.5. психологічне
- 3.2.6. фізичне
- 3.2.7. сталкінг
- 3.2.8. булінг
- 3.3. Психологічний стан жертви
  - 3.3.1. гідота, огида, ненависть
  - 3.3.2. страх, шок
  - 3.3.3. заціпеніння
  - 3.3.4. сором
  - 3.3.5. беззахисність
  - 3.3.6. крик, розмова
  - 3.3.7. спроба відбитись, вирватись від насильника
  - 3.3.8. спроба втечі, відходу від насильника
  - 3.3.9. відчуття провини, спроба догодити насильнику
- 3.4. Вчинення опору
  - 3.4.1. Так
  - 3.4.2. Ні
- 3.5. Наслідки, які відбулись із жертвою в короткостроковий термін після зазнавання насильства
  - 3.5.1. булінг
  - 3.5.2. проблеми із ментальним здоров'ям
  - 3.5.3. спроба або думки про самогубство
  - 3.5.4. цинізм
  - 3.5.5. тригер, насторожене сприйняття
  - 3.5.6. комплекси, фобії
  - 3.5.7. замкнутість
  - 3.5.8. вороже ставлення до себе
  - 3.5.9. проблеми із фізичним здоров'ям
  - 3.5.10. беззахисність
  - 3.5.11. вживання алкоголю
- 3.6. Наслідки, які відбулись із жертвою після зазнавання насильства та є на момент розповіді
  - 3.6.1. булінг
  - 3.6.2. проблеми із ментальним здоров'ям
  - 3.6.3. спроба або думки про самогубство
  - 3.6.4. цинізм
  - 3.6.5. тригер, насторожене сприйняття
  - 3.6.6. комплекси, фобії
  - 3.6.7. замкнутість
  - 3.6.8. вороже ставлення до себе
  - 3.6.9. проблеми із фізичним здоров'ям
  - 3.6.10. беззахисність
  - 3.6.11. вживання алкоголю
- 3.7. Відношення жертви до насильства або насильника
  - 3.7.1. ненависть
  - 3.7.2. апатія
  - 3.7.3. бажання забути
  - 3.7.4. усвідомлення вини кривдника
  - 3.7.5. радість що це в минулому

3.8. Мета розповіді

3.8.1. Бажання поділитись

3.8.2. Бажання запобігти

3.8.3. Є бажання поділитись, проте події важко пересказуються

4. Інші актори

4.1. Кому розповіли про випадок/и насильства

4.1.1. батькам

4.1.2. близьким (дальні родичі, чоловік)

4.1.3. друзям

4.1.4. знайомим (колеги, однокласники)

4.1.5. незнайомим

4.1.6. органам соцслужби, поліція тощо

4.2. Кому жертва точно не розповідала про насильство

4.2.1. батькам

4.2.2. близьким (дальні родичі, чоловік)

4.2.3. друзям

4.2.4. знайомим (колеги, однокласники)

4.2.5. незнайомим

4.2.6. органам соцслужби, поліція тощо

4.2.7. нікому

4.3. Причини, чому жертва не розповідає про насильство

4.3.1. страх

4.3.2. сором

4.3.3. порада інших

4.3.4. турбота

4.3.5. марно

4.4. Реакція тих, хто дізнався про насильство

4.4.1. заперечення

4.4.2. звинувачення

4.4.3. нейтральність, байдужість

4.4.4. допомога

4.4.5. порада нічого не робити

4.4.6. розірвання стосунків

II. Методична частина

2.1. Обґрунтування методу дослідження.

У прикладній частині дослідження будуть використані 2 методи:

1) соціологічний аналіз документів, здійснений за матеріалами флешмобу #MeToo та #Ятеж, який було розпочато в українському сегменті мережі Інтернет у 2017 році.

Дане джерело інформації використане з урахуванням того факту, що жінки, які пережили насилля, є специфічною соціальною категорією, участь якої в дослідженні має бути цілком усвідомленою та добровільною. Враховуючи національну специфіку відношення до актів насилля, яка полягає у свідомому замовчуванні даних подій та високий рівень травматичності самої події, було прийнято рішення щодо використання масиву історій, які були надані інформантками добровільно в тому обсязі, який вони особисто вважали необхідним представити.

Отримані історії були оброблені з метою пошуку соціально типових смислових блоків та відповідей, пов'язаних з пережитим насиллям та соціальними відносинами, пов'язаними з подією.

Дані були згруповані за критерієм подібності, що дозволило створити уніфікований інструментарій (див. Додаток Б) та масив даних, за якими були проаналізовані особисті історії.

2) статистична обробка даних за допомогою офіційної пробної версії програми SPSS IBM (IBMid: khassay.el@gmail.com).

З урахуванням того факту, що тип вибіркової сукупності є не випадковим стихійним, отримані статистичні результати носять скоріш гіпотетичний характер та у подальшому можуть бути використані при триангуляції результатів досліджень, отриманих за допомогою інших соціологічних методів з метою підтвердження або спростування отриманих результатів.

2.2. Визначення обстежуваної сукупності та розрахунок її обсягу.

Генеральною сукупністю у дослідженні виступили історії, опубліковані в мережі Інтернет з використанням хештегів #MeToo та #Ятеж. Загальна кількість історій, з яких було здійснено відбір – 258.

При здійсненні відбору був використаний концепт теоретичного насичення, однак з метою підвищення надійності результатів дослідження та використання на другому етапі методів статистичної обробки було прийнято рішення щодо збільшення обсягу вибіркової сукупності до 104 історій, які були відібрані випадково за принципом генератора випадкових чисел програми MS Excel.

2.3. Логічна схема інструментарію.

<i>Операційні поняття</i>	<i>Індикатор</i>	<i>Шкала</i>	<i>Номер в анкеті</i>
Ступінь спорідненості суб'єкта насильства та жертви	Батько, мама або вітчим Близька людина (родичі або чоловік) Друг/подруга Знайомий/а (однокласники, колеги тощо) Незнайома людина	номінальна	1
Стать суб'єкта насильства	Чоловіча Жіноча Чоловіча та жіноча	номінальна	2
Стан суб'єкта насильства під час його здійснення	Тверезий Алкогольне сп'яніння Під впливом алкогольних речовин	номінальна	3
Кількість актів насильства	Один раз Від 2 до 4 разів Більше 4-х разів	порядкова	4
Види насильницьких дій	Зґвалтування або спроба зґвалтування Домагання Розбещення Економічне насильство (позбавлення майна, утиск свободи використання коштів тощо) Психологічне (словесні образи, погрози, шантажування) Фізичне Сталкінг (переслідування) Булінг (цькування)	номінальна	5
Здійснення опору	Так Ні	номінальна	6
Опис особистих відчуттів в момент здійснення насильства	Відчуття гидоти, огиди Переживання страху, шоку Перебування в стані заціпеніння Відчуття сорому Відчуття себе беззахисною Відчуття своєї провини	номінальна	7
Дії у ситуації, що безпосередньо передувала акту насильства	Словесне вираження незадоволення Спроби відбитись/вирватись від розмовника Спроби втекти/піти від насильника	номінальна	8
Опис стану одразу після насильства та перші дні після його скоєння	Цькування Поява проблем психологічного характеру (панічні атаки, кошмари тощо) Спроби або думки щодо спроби завершити життя самогубством Поява цинізму Наявність речей або подій, які нагадують пережите, змушуючи знов відчувати пережитий біль Поява комплексів/фобій	номінальна	9

	<p>Зменшення спілкування з оточуючими</p> <p>Поява ворожого ставлення до себе (звинувачення себе, завдання фізичного болю тощо)</p> <p>Поява проблем із фізичним здоров'ям</p> <p>Відчуття себе беззахисно</p> <p>Зростання частоти та об'ємів вживання алкоголю</p>		
<p>10Характеристика особистого стану, який з'явився одразу після насильства або в перші 15 дні та продовжує бути на даний момент</p>	<p>Ізольованість з боку оточуючих</p> <p>Проблеми психологічного характеру (панічні атаки, кошмари тощо)</p> <p>Думки щодо завершення життя самогубством</p> <p>Цинізм</p> <p>Наявність речей або подій, які нагадують пережите, змушуючи знов відчувати пережитий біль</p> <p>Комплекси/фобії</p> <p>Зменшення активності у спілкуванні в порівнянні з минулим</p> <p>Вороже до себе відношення (звинувачувала себе, завдавала фізичного болю тощо)</p> <p>Проблеми із фізичним здоров'ям</p> <p>Відчуття себе беззахисно</p> <p>Зростання частоти та об'ємів вживання алкоголю</p>	номінальна	10
<p>Суб'єктивні відчуття в момент спогадів про насильства</p>	<p>Відчуття ненависті</p> <p>Відчуття апатії</p> <p>Бажання забути той випадок/и</p> <p>Розуміння, що в насильстві немає моєї вини</p> <p>Радість, що це в минулому</p>	номінальна	11
<p>Причина бажання поділитись особистою історією пережитого насилля</p>	<p>Прагнення поділитись з іншими</p> <p>Прагнення запобігти насильству з іншими людьми</p> <p>Хочу поділитись, проте пригадування дається мені складно</p> <p>Не хочу розказувати про пережите насилля</p>	номінальна	12
<p>Коло осіб, яким розповідали про випадок/и пережитого насилля</p>	<p>Тато, мама або вітчим</p> <p>Близька людина (родичі, чоловік)</p> <p>Друг/подруга</p> <p>Знайомий/ма</p> <p>Незнайома людина</p> <p>Організації, які в такі випадки мають надавати допомогу (поліція, кризовий центр тощо)</p>	номінальна	13
<p>Коло осіб, яким цілеспрямовано не хотіли розповідати про пережите</p>	<p>Тато, мама або вітчим</p> <p>Близька людина (родичі, чоловік)</p> <p>Друг/подруга</p> <p>Знайомий/ма</p>	номінальна	14

насилля	Незнайома людина Організації, які в такі випадки мають надавати допомогу (поліція, кризовий центр тощо)		
15 Причини небажання розповісти про пережите насильство	Відчуття страху Відчуття сорому Порада нікому не казати Небажання завдати шкоди Тому що це не принесло б ніяких результатів Така ситуація не знайома, я розповідала іншим про пережите	номінальна	15
Реакція з боку осіб, які дізнались про насилля	Заперечення Звинувачення мене, в тому що сталося Байдуже відношення Допомога або спроба допомогти Порада нічого не робити Розірвання стосунків	номінальна	16
Вік, або віковий період в якому було пережите насильство	5-99	порядкова	17
Повний вік особи	18-99	порядкова	18
Особливості батьківської родини в період, коли особа зазнала насилля	Заперечення Звинувачення мене, в тому що сталося Байдуже відношення Допомога або спроба допомогти Порада нічого не робити Розірвання стосунків	номінальна	19
Самоопис себе до насилля	Звичайна людина Особа, що веде «неформальний» спосіб життя	номінальна	20

2.4. Логічна схема обробки інформації

Завдання	№ питань в анкеті	Статистичні конструкції
1. З'ясувати соціально-демографічні характеристики жінок, які зазнали насилля.	1,17-20	одновимірний та двовимірний розподіли
2. Виявити коло суб'єктів насилля.	2	одновимірний та двовимірний розподіли
3. Виявити тип насилля та фактори, пов'язані з ним.	3-6,8	одновимірний та двовимірний розподіли
4. З'ясувати особисті та соціальні наслідки насилля для жінки.	7,9-11,15	одновимірний та двовимірний розподіли
5. Виявити коло осіб, до яких звертались за допомогою.	12,13,14,16	одновимірний та двовимірний розподіли

**Типові смислові блоки та одиниці текстів, що були виявлені в ході
аналізу масиву історій**

1. Ступінь спорідненості суб'єкта насильства та жертви (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 1.1. Батько, мама або вітчим
- 1.2. Близька людина (родичі або чоловік)
- 1.3. Друг/подруга
- 1.4. Знайомий/а (однокласники, колеги тощо)
- 1.5. Незнайома людина
- 1.6. Не зазначено

2. Стать суб'єкта насильства

- 2.1. Чоловіча
- 2.2. Жіноча
- 2.3. Чоловіча та жіноча
- 2.4. Не зазначено

3. Стан суб'єкта насильства під час його здійснення (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 3.1. Тверезий
- 3.2. Алкогольне сп'яніння
- 3.3. Під впливом алкогольних речовин
- 3.4. Не зазначено

4. Кількість актів насильства

- 4.1. Один раз
- 4.2. Від 2 до 4 разів
- 4.3. Більше 4-х разів
- 4.4. Важко сказати

5. Види насильницьких дій (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 5.1. Згвалтування або спроба згвалтування
- 5.2. Домагання
- 5.3. Розбещення
- 5.4. Економічне насильство (позбавлення майна, утиск свободи використання коштів тощо)
- 5.5. Психологічне (словесні образи, погрози, шантажування)
- 5.6. Фізичне
- 5.7. Сталкінг (переслідування)
- 5.8. Булінг (цькування)
- 5.9. Не зазначено

6. Здійснення опору.

- 6.1. Так
- 6.2. Ні
- 6.3. Не зазначено

7. Опис особистих відчуттів в момент здійснення насильства (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 7.1. Відчуття гідоти, огиди
- 7.2. Переживання страху, шоку
- 7.3. Перебування в стані заціпеніння
- 7.4. Відчуття сорому
- 7.5. Відчуття себе беззахисною
- 7.6. Відчуття своєї провини
- 7.6. Нічого з переліченого
- 7.7. Не зазначено

8. Дії у ситуації, що безпосередньо передувала акту насильства (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 8.1. Словесне вираження незадоволення
- 8.2. Спроби відбитись/вирватись від розмовника
- 8.3. Спроби втекти/піти від насильника
- 8.4. Нічого з переліченого
- 8.5. Не зазначено

9. Опис стану одразу після насильства та перші дні після його скоєння (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 9.1. Цькування
- 9.2. Поява проблем психологічного характеру (панічні атаки, кошмари тощо)
- 9.3. Спроби або думки щодо спроби завершити життя самогубством
- 9.4. Поява цинізму
- 9.5. Наявність речей або подій, які нагадують пережите, змушуючи знов відчувати пережитий біль
- 9.6. Поява комплексів/фобій
- 9.7. Зменшення спілкування з оточуючими
- 9.8. Поява ворожого ставлення до себе (звинувачення себе, завдання фізичного болю тощо)
- 9.9. Поява проблем із фізичним здоров'ям
- 9.10. Відчуття себе беззахисно
- 9.11. Зростання частоти та об'ємів вживання алкоголю
- 9.12. Нічого з переліченого
- 9.13. Не зазначено

10. Характеристика особистого стану, який з'явився одразу після насильства або в перші дні та продовжує бути на даний момент (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 10.1. Цькування з боку оточуючих
- 10.2. Проблеми психологічного характеру (панічні атаки, кошмари тощо)
- 10.3. Думки щодо завершення життя самогубством
- 10.4. Цинізм
- 10.5. Наявність речей або подій, які нагадують пережите, змушуючи знов відчувати пережитий біль
- 10.6. Комплекси/фобії
- 10.7. Зменшення активності у спілкуванні в порівнянні з минулим
- 10.8. Вороже до себе відношусь (звинувачувала себе, завдавала фізичного болю тощо)
- 10.9. Проблеми із фізичним здоров'ям
- 10.10. Відчуття себе беззахисно
- 10.11. Зростання частоти та об'ємів вживання алкоголю
- 10.12. Нічого з переліченого

10.13. Не зазначено

11. Суб'єктивні відчуття в момент спогадів про насильства (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 11.1. Відчуття ненависті
- 11.2. Відчуття апатії
- 11.3. Бажання забути той випадок/и
- 11.4. Розуміння, що в насильстві немає моєї вини
- 11.5. Радість, що це в минулому
- 11.6. Нічого з переліченого
- 11.7. Не зазначено

12. Причина бажання поділитись особистою історією пережитого насилля (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 12.1. Прагнення поділитись з іншими
- 12.2. Прагнення запобігти насильству з іншими людьми
- 12.3. Хочу поділитись, проте пригадування дається мені складно
- 12.4. Не хочу розказувати про пережите насилля
- 12.5. Не зазначено

13. Коло осіб, яким розповідали про випадок/и пережитого насилля (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 13.1. Тато, мама або вітчим
- 13.2. Близька людина (родичі, чоловік)
- 13.3. Друг/подруга
- 13.4. Знайомий/ма
- 13.5. Незнайома людина
- 13.6. Організації, які в такі випадки мають надавати допомогу (поліція, кризовий центр тощо)
- 13.7. Не зазначено

14. Коло осіб, яким цілеспрямовано не хотіли розповідати про пережите насилля. (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 14.1. Тато, мама або вітчим
- 14.2. Близька людина (родичі, чоловік)
- 14.3. Друг/подруга
- 14.4. Знайомий/ма
- 14.5. Незнайома людина
- 14.6. Організації, які в такі випадки мають надавати допомогу (поліція, кризовий центр тощо)
- 14.7. Не зазначено

15. Причини небажання розповідати про пережите насильство (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 15.1. Відчуття страху
- 15.2. Відчуття сорому
- 15.3. Порада нікому не казати
- 15.4. Небажання завдати шкоди
- 15.5. Тому що це не принесло б ніяких результатів
- 15.6. Така ситуація не знайома, я розповідала іншим про пережите
- 15.7. Нічого з перерахованого
- 15.8. Не зазначено

16. Реакція з боку осіб, які дізнались про насилля. (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 16.1. Заперечення
- 16.2. Звинувачення мене, в тому що сталося
- 16.3. Байдуже відношення
- 16.4. Допомога або спроба допомогти
- 16.5. Порада нічого не робити
- 16.6. Розірвання стосунків
- 16.7. Нічого з перерахованого
- 16.8. Не зазначено

17. Вік, або віковий період в якому було пережите насильство: _____

18. Повний вік особи: _____

19. Особливості батьківської родини в період, коли особа зазнала насилля (зустрічались декілька варіантів відповідей)

- 19.1. Один або декілька членів родини були залежними від вживання алкогольних або наркотичних речовин
- 19.2. Неповна родина
- 19.3. Є вітчим
- 19.4. Нічого з перерахованого
- 19.5. Не зазначено

20. Самоопис себе до насилля.

- 20.1. Звичайна людина
- 20.2. Веду «неформальний» спосіб життя
- 20.3. Не зазначено

Додаток В

Результати дослідження

Одновимірні розподіли

Таблиця 1

Суб'єкти насилля

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Суб'єкти насилля ^a	батьки	16	15,0%	15,4%
	близькі (хлопець, чоловік)	26	24,3%	25,0%
	друзі	6	5,6%	5,8%
	знайомі (колеги, однокласники, сусіди)	30	28,0%	28,8%
	незнайомі	29	27,1%	27,9%
Разом		107	100,0%	102,9%

Таблиця 2

Стать суб'єкта насилля

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	чоловіча	100	96,2	96,2	96,2
	жіноча	3	2,9	2,9	99,0
	чоловік/и й жінка/и	1	1,0	1,0	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 3

Стан суб'єкта насилля

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	тверезий	1	1,0	1,0	1,0
	в стані алкогольного сп'яніння	15	14,4	14,4	15,4
	не зазначено	88	84,6	84,6	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 4

Тривалість насилля

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	Один раз	65	62,5	62,5	62,5
	Декілька разів (2-4)	10	9,6	9,6	72,1
	Систематично	27	26,0	26,0	98,1
	Не зазначено	2	1,9	1,9	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 5

Вид насилля

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Вид насилля ^a	згвалтування, спроба згвалтування	51	30,9%	49,0%
	домагання	37	22,4%	35,6%
	розбещення	21	12,7%	20,2%
	економічне (позбавлення майна)	4	2,4%	3,8%
	психологічне (крики, агресія)	20	12,1%	19,2%
	фізичне (побиття)	24	14,5%	23,1%
	сталкінг	5	3,0%	4,8%
	булінг	3	1,8%	2,9%
Разом		165	100,0%	158,7%

Таблиця 6

Вчинення опору

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	так	67	64,4	64,4	64,4
	ні	20	19,2	19,2	83,7
	не зазначено	17	16,3	16,3	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 7

Психологічний стан під час насильства

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Психологічний стан під час насильства ^a	кричала, казала	33	16,0%	31,7%
	відбивалась, виривалась	28	13,6%	26,9%
	гидота, огида, ненависть	22	10,7%	21,2%
	страх, шок	42	20,4%	40,4%
	заціпеніння	14	6,8%	13,5%
	втекала, відходила	26	12,6%	25,0%
	провина, спроба догодити	8	3,9%	7,7%
	сором	10	4,9%	9,6%
	беззахисність	5	2,4%	4,8%
	не зазначено	18	8,7%	17,3%
Разом		206	100,0%	198,1%

Таблиця 8

Наслідки, які відбулись в короткострокова

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Наслідки, які відбулись в короткостроков ^a	булінг	2	1,6%	1,9%
	ментальні проблеми (психічні атаки, кошмари)	13	10,2%	12,5%
	спроба, думки про самогубство	6	4,7%	5,8%
	настороже ставлення, уникнення, триггер	13	10,2%	12,5%
	поява комплексів, фобій	3	2,3%	2,9%
	замкнутість (ізоляція)	8	6,3%	7,7%
	вороже ставлення до себе (звинувачення, огида)	5	3,9%	4,8%
	проблеми із фізичним здоров'ям	6	4,7%	5,8%
	беззахисність	3	2,3%	2,9%
	вживання алкоголю	4	3,1%	3,8%
	не зазначено	65	50,8%	62,5%
Разом		128	100,0%	123,1%

Таблиця 9

Довготривалі наслідки

	Відповіді	№	%	Відсоток спостережень
Негативні наслідки, які жертва відчуває	ментальні проблеми (психічні атаки, кошмари)	19	16,10%	18,30%
	спроба, думки про самогубство	1	0,80%	1,00%
	настороже ставлення, уникнення, триггер	25	21,20%	24,00%
	поява комплексів, фобій	3	2,50%	2,90%
	замкнутість (ізоляція)	2	1,70%	1,90%
	вороже ставлення до себе (звинувачення, огида)	5	4,20%	4,80%
	проблеми із фізичним здоров'ям	2	1,70%	1,90%
	беззахисність	2	1,70%	1,90%
	не зазначено	59	50,00%	56,70%
Разом		118	100%	113,50%

Таблиця 10

Відношення до події

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	ненависть	8	7,7	7,7	7,7
	апатія	1	1,0	1,0	8,7
	бажання забути	7	6,7	6,7	15,4
	усвідомлення вини кривдника	27	26,0	26,0	41,3
	радість що це в минулому	2	1,9	1,9	43,3
	не зазначено	59	56,7	56,7	100,0
	Всього	104	100,0	100,0	

Таблиця 11

Відношення до події

		Частот а	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	ненависть	8	7,7	7,7	7,7
	апатія	1	1,0	1,0	8,7
	бажання забути	7	6,7	6,7	15,4
	усвідомлення вини кривдника	27	26,0	26,0	41,3
	радість що це в минулому	2	1,9	1,9	43,3
	не зазначено	59	56,7	56,7	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 12

Кому розповідають про випадок/ки насильс

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Кому розповідають про випадок/ки насильс ^a	батькам	22	18,5%	21,2%
	близьким (хлопець тощо)	9	7,6%	8,7%
	друзям	9	7,6%	8,7%
	знайомим	5	4,2%	4,8%
	органи соцслужб, поліція тощо	5	4,2%	4,8%
	нікому	11	9,2%	10,6%
	не зазначено	58	48,7%	55,8%
Разом		119	100,0%	114,4%

Таблиця 13

Кому розповідають про випадок/ки насильс

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Кому не розповідають про випадки насилля	батькам	16	15,00%	15,40%
	близьким (хлопець тощо)	3	2,80%	2,90%
	друзям	1	0,90%	1,00%
	знайомим	1	0,90%	1,00%
	органи соцслужб, поліція тощо	5	4,70%	4,80%
	не зазначено	81	75,70%	77,90%
	Разом	104	100,00%	102,90%

Таблиця 14

Причини мовчання

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Причини мовчання стосовно зазнавання нас	страх	13	11,9%	12,5%
	сором	9	8,3%	8,7%
	порада інших	1	0,9%	1,0%
	з умовиводів про турботу	3	2,8%	2,9%
	вважають це марним	7	6,4%	6,7%
	не зазначено	76	69,7%	73,1%
Разом		109	100,0%	104,8%

Таблиця 15

Реакція «інших» на історію жертви

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Реакція «інших» на історію жертви ^a	заперечення	10	8,2%	9,6%
	звинувачення	11	9,0%	10,6%
	нейтральність, байдужість	26	21,3%	25,0%
	допомога	25	20,5%	24,0%
	порада нічого не робити	2	1,6%	1,9%
	розставання пари	1	0,8%	1,0%
	не зазначено	47	38,5%	45,2%
Разом		122	100,0%	117,3%

Таблиця 16

Вік, в якому відбулась подія

		Відповіді		Відсоток спостережень
		N	%	
Вік, в якому відбулась подія ^a	дитинство (від міс до 11 років)	35	31,5%	33,7%
	підлітковий (від 12 до 15 років)	26	23,4%	25,0%
	юнацький (від 16 до 20 років)	26	23,4%	25,0%
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	7	6,3%	6,7%
	не зазначено	17	15,3%	16,3%
Разом		111	100,0%	106,7%

Таблиця 17

Вік, в якому пишуть

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	підлітковий (від 12 до 15 років)	7	6,7	6,7	6,7
	юнацький (від 16 до 20 років)	13	12,5	12,5	19,2
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	16	15,4	15,4	34,6
	зрілий, 2-й період (від 36 до 55 років)	9	8,7	8,7	43,3
	не зазначено	59	56,7	56,7	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 18

Характеристика батьківської родини

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	один або декілька членів із алко- або нарко-залежністю	11	10,6	10,6	10,6
	неповна родина	8	7,7	7,7	18,3
	родина з вітчимом	16	15,4	15,4	33,7
	не зазначено	69	66,3	66,3	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Таблиця 19

Опис себе до насильства

		Частота	%	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	звичайна дитина	16	15,4	15,4	15,4
	приналежність до неформальних груп	2	1,9	1,9	17,3
	не зазначено	86	82,7	82,7	100,0
	Разом	104	100,0	100,0	

Результати дослідження

Двовимірні розподіли

Таблиця 1

Вік, в якому відбулась подія та суб'єкти насилля

			суб'єкти насилля ^а					Всього
			батьки	близькі	друзі	знайомі	незнайомі	
Вік, в якому відбулась подія ^а	дитинство (від міс до 11 років)	Кількість	13	7	1	9	7	35
		%	12,5%	6,7%	1,0%	8,7%	6,7%	33,7%
	підлітковий (від 12 до 15 років)	Кількість	7	8	1	6	4	26
		%	6,7%	7,7%	1,0%	5,8%	3,8%	25,0%
	юнацький (від 16 до 20 років)	Кількість	1	4	1	11	9	26
		%	1,0%	3,8%	1,0%	10,6%	8,7%	25,0%
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	Кількість	0	1	2	1	4	7
		%	0,0%	1,0%	1,9%	1,0%	3,8%	6,7%
	не зазначено	Кількість	0	8	1	3	5	17
		%	0,0%	7,7%	1,0%	2,9%	4,8%	16,3%
	Всього	Кількість	16	26	6	30	29	104
		%	15,4%	25,0%	5,8%	28,8%	27,9%	100,0%

Таблиця 2

Вік, в якому відбулась подія та тривалість насильства

			Тривалість насильства				Всього
			Один раз	Деякі рази (2-4)	Систематично	Не зазначено	
Вік, в якому відбулась подія ^а	дитинство (від міс до 11 років)	Кількість	15	6	13	1	35
		%	14,4%	5,8%	12,5%	1,0%	33,7%
	підлітковий (від 12 до 15 років)	Кількість	13	4	8	1	26
		%	12,5%	3,8%	7,7%	1,0%	25,0%
	юнацький (від 16 до 20 років)	Кількість	21	1	4	0	26
		%	20,2%	1,0%	3,8%	0,0%	25,0%
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	Кількість	7	0	0	0	7
		%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	6,7%
	не зазначено	Кількість	9	1	7	0	17
		%	8,7%	1,0%	6,7%	0,0%	16,3%
	Всього	Кількість	65	10	27	2	104
		%	62,5%	9,6%	26,0%	1,9%	100,0%

Таблиця 3

Суб'єкти насилля та тривалістю насильства

			Тривалість насильства				Всього
			Один раз	Декілька разів (2-4)	Систематично	Не зазначено	
суб'єкти насилля	батьки	Кількість	4	1	10	1	16
		%	3,8%	1,0%	9,6%	1,0%	15,4%
	близькі (хлопець, чоловік)	Кількість	9	2	14	1	26
		%	8,7%	1,9%	13,5%	1,0%	25,0%
	друзі	Кількість	5	1	0	0	6
		%	4,8%	1,0%	0,0%	0,0%	5,8%
	знайомі (колеги, однокласники, сусіди)	Кількість	21	5	4	0	30
		%	20,2%	4,8%	3,8%	0,0%	28,8%
	незнайомі	Кількість	28	1	0	0	29
		%	26,9%	1,0%	0,0%	0,0%	27,9%
Всього		Кількість	65	10	27	2	104
		%	62,5%	9,6%	26,0%	1,9%	100,0%

Таблиця 4

Вік, в якому відбулась подія та вид насилля

			вид ^а								Вс ьог о
			згвал туван ня	дом аган ня	розбе щенн я	еконо мічне	психо логіч не	фізич не	ста лкі нг	бул інг	
Вік, в якому відбулась подія ^а	дитинст во (від міс до 11 років)	Кількість	13	12	17	0	7	9	1	3	35
		%	12,5%	11,5 %	16,3 %	0,0%	6,7%	8,7%	1,0 %	2,9 %	33, 7%
	підлітко вий (від 12 до 15 років)	Кількість	13	13	9	0	5	6	0	0	26
		%	12,5%	12,5 %	8,7%	0,0%	4,8%	5,8%	0,0 %	0,0 %	25, 0%
	юнацьки й (від 16 до 20 років)	Кількість	14	10	2	1	6	7	2	0	26
		%	13,5%	9,6 %	1,9%	1,0%	5,8%	6,7%	1,9 %	0,0 %	25, 0%
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	Кількість	5	1	0	2	1	1	0	0	7
		%	4,8%	1,0 %	0,0%	1,9%	1,0%	1,0%	0,0 %	0,0 %	6,7 %
	не зазначен о	Кількість	9	4	0	1	5	7	2	0	17
		%	8,7%	3,8 %	0,0%	1,0%	4,8%	6,7%	1,9 %	0,0 %	16, 3%
Всього		Кількість	51	37	21	4	20	24	5	3	104
		%	49,0%	35,6 %	20,2 %	3,8%	19,2%	23,1%	4,8 %	2,9 %	100 ,0 %

Вік, в якому відбулась подія та кому розповідають про випадок/ки насильства

			кому розповідають про насильство ^a							Всього
			батька м	близ ьким	друз ям	знай оми м	орга ни соцс лужб	ніком у	не зазнач ено	
Вік, в якому відбулась подія ^a	дитинств о (від міс до 11 років)	Кількість	13	1	2	2	3	4	18	35
		%	12,5%	1,0%	1,9%	1,9%	2,9%	3,8%	17,3%	33,7%
	підлітков ий (від 12 до 15 років)	Кількість	7	3	4	2	3	7	9	26
		%	6,7%	2,9%	3,8%	1,9%	2,9%	6,7%	8,7%	25,0%
	юнацьки й (від 16 до 20 років)	Кількість	5	5	2	2	2	0	13	26
		%	4,8%	4,8%	1,9%	1,9%	1,9%	0,0%	12,5%	25,0%
	зрілий, 1- й період (від 21 до 35)	Кількість	0	0	2	0	0	0	5	7
		%	0,0%	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%	6,7%
	не зазначен о	Кількість	2	0	0	0	0	0	15	17
		%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	14,4%	16,3%
Всього		Кількість	22	9	9	5	5	11	58	104
		%	21,2%	8,7%	8,7%	4,8%	4,8%	10,6%	55,8%	100,0%

Суб'єкти насилля та кому розповідають

			кому розповідають про насильство							Всього
			батькам	близьким (хлопець тощо)	друзям	знайомим	органі соціальної служби, поліція тощо	нікому	не зазначено	
суб'єкти насилля	батьки	Кількість	7	0	2	2	2	1	8	16
		%	6,7 %	0,0%	1,9 %	1,9%	1,9%	1,0 %	7,7%	15,4 %
	близькі (хлопець, чоловік)	Кількість	7	4	1	0	1	4	14	26
		%	6,7 %	3,8%	1,0 %	0,0%	1,0%	3,8 %	13,5%	25,0 %
	друзі	Кількість	1	0	0	0	0	1	4	6
		%	1,0 %	0,0%	0,0 %	0,0%	0,0%	1,0 %	3,8%	5,8 %
	знайомі (колеги, однокласники, сусіди)	Кількість	4	3	4	2	2	3	16	30
		%	3,8 %	2,9%	3,8 %	1,9%	1,9%	2,9 %	15,4%	28,8 %
	незнайомі	Кількість	4	2	2	1	0	2	18	29
		%	3,8 %	1,9%	1,9 %	1,0%	0,0%	1,9 %	17,3%	27,9 %
Всього		Кількість	22	9	9	5	5	11	58	104
		%	21,2 %	8,7%	8,7 %	4,8%	4,8%	10,6 %	55,8%	100,0%

Вік, в якому відбулась подія та реакція інших людей

			реакція ^a							Всього
			заперечення	звинувачення	нейтральність	допомога	порада а нічого не робити	розставання пари	не зазначено	
Вік, в якому відбулась подія ^a	дитинства (від міс до 11 років)	Кількість	3	2	13	10	0	0	15	35
		%	2,9%	1,9%	12,5 %	9,6%	0,0%	0,0%	14,4 %	33,7 %
	підлітковий (від 12 до 15 років)	Кількість	5	6	5	6	0	1	10	26
		%	4,8%	5,8%	4,8%	5,8%	0,0%	1,0%	9,6 %	25,0 %
	юнацький (від 16 до 20 років)	Кількість	2	4	8	4	1	0	10	26
		%	1,9%	3,8%	7,7%	3,8%	1,0%	0,0%	9,6 %	25,0 %
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	Кількість	1	1	1	3	0	0	4	7
		%	1,0%	1,0%	1,0%	2,9%	0,0%	0,0%	3,8 %	6,7%
	не зазначено	Кількість	0	0	1	6	1	0	10	17
		%	0,0%	0,0%	1,0%	5,8%	1,0%	0,0%	9,6 %	16,3 %
Всього		Кількість	10	11	26	25	2	1	47	104
		%	9,6%	10,6%	25,0 %	24,0 %	1,9%	1,0%	45,2 %	100,0 %

Таблиця 8

Вік, в якому відбулась подія та вік, в якому пишуть

			Вік, в якому пишуть					Всього о
			підлітк овий (від 12 до 15 років)	юнацьк ий (від 16 до 20 років)	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	зрілий, 2-й період (від 36 до 55 років)	не зна чено	
Вік, в якому відбулась подія ^a	дитинство (від міс до 11 років)	Кількіст ь	6	7	5	4	13	35
		%	5,8%	6,7%	4,8%	3,8%	12,5%	33,7%
	підлітковий (від 12 до 15 років)	Кількіст ь	2	5	5	1	13	26
		%	1,9%	4,8%	4,8%	1,0%	12,5%	25,0%
	юнацький (від 16 до 20 років)	Кількіст ь	0	4	2	3	17	26
		%	0,0%	3,8%	1,9%	2,9%	16,3%	25,0%
	зрілий, 1-й період (від 21 до 35)	Кількіст ь	0	0	4	1	2	7
		%	0,0%	0,0%	3,8%	1,0%	1,9%	6,7%
	не зазначено	Кількіст ь	0	1	1	0	15	17
		%	0,0%	1,0%	1,0%	0,0%	14,4%	16,3%
Всього		Кількіст ь	7	13	16	9	59	104
		%	6,7%	12,5%	15,4%	8,7%	56,7%	100,0 %

Таблиця 9

Суб'єкти насилля та вчинення опору

			Вчинення опору			Всього
			так	ні	не зазначено	
суб'єкти насилля	батьки	Кількість	7	2	7	16
		%	6,7%	1,9%	6,7%	15,4%
	близькі (хлопець, чоловік)	Кількість	18	3	5	26
		%	17,3%	2,9%	4,8%	25,0%
	друзі	Кількість	2	3	1	6
		%	1,9%	2,9%	1,0%	5,8%
	знайомі (колеги, однокласники, сусіди)	Кількість	23	3	4	30
		%	22,1%	2,9%	3,8%	28,8%
	незнайомі	Кількість	18	10	1	29
		%	17,3%	9,6%	1,0%	27,9%
Всього		Кількість	67	20	17	104
		%	64,4%	19,2%	16,3%	100,0%

Суб'єкти насилля та вид насилля

			вид								Вс ьог о
			згвалт уванн я, спроб а	дома ганн я	розбе щенн я	еконо мічне	психо логіч не	фізич не (поби ття)	ста лкі нг	бул інг	
суб'єкт и насилля	батьки	Кількість	6	3	9	0	5	5	1	0	16
		%	5,8%	2,9%	8,7%	0,0%	4,8%	4,8%	1,0 %	0,0 %	15, 4%
	близькі (хлопець , чоловік)	Кількість	13	11	7	2	10	13	1	0	26
		%	12,5%	10,6 %	6,7%	1,9%	9,6%	12,5%	1,0 %	0,0 %	25, 0%
	друзі	Кількість	5	1	1	0	0	0	0	0	6
		%	4,8%	1,0%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0 %	0,0 %	5,8 %
	знайомі (колеги, одноклас ники, сусіди)	Кількість	14	13	3	0	2	4	1	3	30
		%	13,5%	12,5 %	2,9%	0,0%	1,9%	3,8%	1,0 %	2,9 %	28, 8%
	незнайо мі	Кількість	15	9	1	2	4	3	2	0	29
		%	14,4%	8,7%	1,0%	1,9%	3,8%	2,9%	1,9 %	0,0 %	27, 9%
Всього		Кількість	51	37	21	4	20	24	5	3	104
		%	49,0%	35,6 %	20,2 %	3,8%	19,2%	23,1%	4,8 %	2,9 %	100 ,0 %

Суб'єкти насилля та реакція інших людей

			реакція							Всь ого
			запере чення	звину вачен ня	нейтр альніс ть	доп омо га	порад а нічого не робит и	розста вання пари	не зазнач ено	
суб'єкти насилля	батьки	Кількіст ь	3	3	5	7	0	0	3	16
		%	2,9%	2,9%	4,8%	6,7 %	0,0%	0,0%	2,9%	15, 4%
	близькі (хлопець, чоловік)	Кількіст ь	4	1	7	5	0	0	13	26
		%	3,8%	1,0%	6,7%	4,8 %	0,0%	0,0%	12,5%	25, 0%
	друзі	Кількіст ь	0	1	1	0	0	0	4	6
		%	0,0%	1,0%	1,0%	0,0 %	0,0%	0,0%	3,8%	5,8 %
	знайомі (колеги, однокласни ки, сусіди)	Кількіст ь	3	4	7	8	0	1	14	30
		%	2,9%	3,8%	6,7%	7,7 %	0,0%	1,0%	13,5%	28, 8%
	незнайомі	Кількіст ь	1	2	7	5	2	0	15	29
		%	1,0%	1,9%	6,7%	4,8 %	1,9%	0,0%	14,4%	27, 9%
Всього		Кількіст ь	10	11	26	25	2	1	47	104
		%	9,6%	10,6%	25,0%	24,0 %	1,9%	1,0%	45,2%	100 ,0%